

POSTANOWIENIE

Dnia 19 lutego 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Małgorzata Manowska (przewodniczący)

SSN Beata Janiszewska (sprawozdawca)

SSN Joanna Misztal-Konecka

w sprawie z powództwa Gminy K.
przeciwko R. K.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 19 lutego 2021 r.,
zażalenia pozwanego
na postanowienie Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 4 marca 2020 r., sygn. akt I ACa [...], WSC [...],

1. oddała zażalenie,

2. zasądza od R. K. na rzecz Gminy K. kwotę 5400 (pięć tysięcy czterysta) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania zażaleniowego.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 4 marca 2020 r. Sąd Apelacyjny w [...] odrzucił skargę kasacyjną pozwanego od wyroku oddalającego apelację pozwanego w sprawie z powództwa Gminy K. o zapłatę. W uzasadnieniu postanowienia wskazano, że skarżący nie uiścił opłaty od skargi kasacyjnej po tym, jak oddalony został wniosek skarżącego o zwolnienie od kosztów sądowych w zakresie ww. opłaty.

Sąd Apelacyjny uznał, że wniosek powyższy z kilku przyczyn nie mógł zostać uznany za uzasadniony. Skarżący wskazuje bowiem z jednej strony, że nie posiada żadnych dostępnych środków i nie ma możliwości wykonywania nawet obowiązków publicznoprawnych, a z drugiej strony podnosi, że wszystkie posiadane środki wydatkuje na nawozy, środki ochrony roślin, materiały eksploatacyjne do maszyn i wynagrodzenia pracowników. Tymczasem, zdaniem Sądu Apelacyjnego, nie sposób uznać, by wskazane wyżej wydatki miały wyprzedzać obowiązek uiszczenia kosztów sądowych. Uwzględnienie wniosku o zwolnienie od kosztów prowadziłoby bowiem do obciążenia kosztami innych podatników. Sąd drugiej instancji wziął również pod uwagę, że ze sporządzonego przez skarżącego zestawienia maszyn i urządzeń rolniczych wynika, że w skład należącego do niego majątku wchodzi ruchomości o wartości przekraczającej kwotę 3 800 000 zł, a posiadanie tak znacznego majątku wyklucza udzielenie zwolnienia od kosztów.

Finalnie Sąd Apelacyjny wskazał, że do odmiennego wniosku nie prowadzi rozważenie podnoszonej przez skarżącego okoliczności obciążenia kredytami czy prowadzenia postępowań egzekucyjnych, gdyż okoliczności te nie są „rzeczywistą miarą kondycji finansowej pozwanego”. Przedstawione przez skarżącego dane nie zostały przez Sąd uznane za pełne, ponieważ pozwany posiada więcej niż jeden rachunek bankowy, skoro wykonuje opisane wyżej opłaty związane z prowadzoną działalnością gospodarczą, które nie zostały jednak odnotowane w wyciągu załączonym do wniosku.

Pozwany wniósł zażalenie na postanowienie w przedmiocie odrzucenia skargi kasacyjnej, zaskarżając przy tym, na zasadzie odpowiednio stosowanego art. 380 k.p.c., także postanowienie z 19 grudnia 2019 r. w przedmiocie odmowy zwolnienia pozwanego od kosztów sądowych. W uzasadnieniu zażalenia wskazano, że Sąd Apelacyjny naruszył art. 102 ust. 1 i 3 u.k.s.c. w zw. z art. 109 ust. 1 u.k.s.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie podlegało oddaleniu jako nieuzasadnione.

Sąd Apelacyjny trafnie wskazał, że generalną zasadą postępowania cywilnego jest jego odpłatność. Zwolnienie z kosztów sądowych może być uzasadnione jedynie wówczas, gdy jest konieczne dla zagwarantowania uzyskania ochrony sądowej

podmiotom znajdującym się w obiektywnie trudnej sytuacji ekonomicznej, dla których poniesienie kosztów w całości, a nawet w części, nie jest możliwe bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania, czyli minimum koniecznego dla zapewnienia godnej egzystencji. Prawo do zwolnienia od kosztów nie przysługuje każdemu, lecz wyłącznie osobom rzeczywiście ubogim. Instytucja ta ma bowiem na celu pomoc w dostępie do wymiaru sprawiedliwości osobom, które, znajdując się w złej sytuacji materialnej, nie posiadają wymaganych środków finansowych na uiszczenie kosztów, a tym samym nie mają możliwości dochodzenia swoich roszczeń przed sądem lub prowadzenia przed nim obrony swoich praw.

Możliwość uiszczenia opłaty sądowej przez stronę wnioskującą o zwolnienie od kosztów badana jest w aspekcie wysokości opłaty i możliwości finansowych strony. Dopiero analiza tych czynników daje podstawę do stwierdzenia, czy strona ze względu na trudną sytuację materialną nie może ponieść kosztów sądowych bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny. Istotna pozostaje okoliczność, że strona przygotowująca się do postępowania powinna być gotowa na poczynienie oszczędności i ograniczenie innych wydatków, które nie są niezbędne. Opłaty sądowe są bowiem rodzajem danin publicznych, a przyznanie sądom prawa zwalniania od opłat nie ma charakteru swobodnego uznania Sądu, lecz podlega określonym regułom. Zwalnianie od opłat stanowi nie tylko środek realizacji prawa obywatela do sądu, ale także uszczuplenie dochodów państwa. Pomiędzy ochroną obydwu tych wartości musi istnieć pewna równowaga, a sąd rozpoznający wniosek o zwolnienie od kosztów powinien w odpowiednich proporcjach uwzględnić zarówno interes fiskalny państwa, jak i faktyczne, a nie tylko prawne, gwarancje dostępu do sądu [zob. Katarzyna Gonera, Komentarz do ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, wyd. 1 z 2006 roku, s. 25 i 344 – 345] (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 11 września 2019 r., I CZ 61/19).

Dokonana przez pryzmat przedstawionych wyżej założeń weryfikacja stanowiska Sądu Apelacyjnego o braku podstaw do zwolnienia skarżącego od obowiązku uiszczenia opłaty od skargi kasacyjnej prowadzi do wniosku o trafności tego stanowiska. Oznacza to, że, wobec nieuiszczenia przez skarżącego należnej opłaty, zasadne było również odrzucenie przez ten Sąd skargi kasacyjnej pozwanego z powodu nieusunięcia jej braku fiskalnego. Zażalenie nie przedstawia racji, które

prowadziłyby do podważenia trafności motywów rozstrzygnięcia o odmowie zwolnienia od opłaty.

Zapłaty Sąd Apelacyjny zostało oparte na trafnych założeniach ogólnych co do istoty i celu wprowadzenia instytucji zwalniania od kosztów w sprawach cywilnych, do których zostały następnie odniesione okoliczności świadczące o indywidualnych uwarunkowaniach sytuacji pozwanego. Sąd, jak wynika z przytoczonych uprzednio argumentów, wziął pod uwagę różne aspekty istotne dla oceny wniosku o zwolnienie od kosztów, nie ograniczając się, wbrew sugestiom zawartym w wywodach zażalenia, do rozważenia wyłącznie faktu wysokiej, przekraczającej kilka milionów złotych, wartości ruchomości wchodzących w skład majątku pozwanego.

Niewątpliwie, jak wskazuje skarżący, prowadzenie gospodarstwa rolnego wymaga dysponowania parkiem maszynowym adekwatnym do wielkości gospodarstwa; *in casu* jest to kwestia oczywista m.in. z powodu skali działalności rolniczej pozwanego, obejmującej (łącznie z nieruchomościami będącymi przedmiotem współwłasności) ponad 450 ha gruntów. Ekspozycja przez pozwanego okoliczność zarobkowego charakteru istotnej części majątku skarżącego nie oznacza jednak, że dysponowanie tak wartościowymi składnikami mienia nie może być uwzględnione w ocenie podstaw zwolnienia od kosztów. W art. 102 ust. 1 u.k.s.c. dobrodziejstwo takiego zwolnienia zostało powiązane z wykazaniem, że podmiot nie jest w stanie ponieść tych kosztów bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny lub poniesienie kosztów narazi zainteresowanego na opisany wyżej uszczerbek. Mowa jednak o uszczerbku w środkach koniecznego utrzymania, a nie w możliwościach zarobkowych w ogóle. Instytucja zwolnienia od kosztów sądowych nie służy bowiem zagwarantowaniu zainteresowanym podmiotom utrzymania dotychczasowego poziomu dochodów.

W związku z dalszymi racjami podniesionymi w zażaleniu wypada zauważyć, że inne spoczywające na skarżącym obowiązki finansowe, w tym wobec organów skarbowych czy podmiotów prywatnych, nie mają pierwszeństwa przed obciążeniem wynikającym z konieczności uiszczenia opłaty od skargi kasacyjnej. Motywy podniesione przez skarżącego nie przekonują również do uznania, by odmiennym

stanowiskiem w sprawie zwolnienia od kosztów mogło być zwięźczone uwzględnienie, pominiętego w rozważaniach Sądu Apelacyjnego, faktu złożenia także dwustronicowego wyciągu z drugiego z rachunków bankowych, świadczącego o spłacie kredytu/pożyczki oraz odsetek. Wbrew stanowisku przedstawianemu przez skarżącego, przyczyny oddalenia wniosku nie ograniczały się bowiem do przyjęcia przez Sąd, że pozwany posiada rachunki bankowe inne niż wskazany wraz z oświadczeniem, o którym mowa w art. 102 ust. 2 u.k.s.c., lecz uwzględniały wyniki szerszej oceny stanu majątkowego pozwanego, wykluczającej możliwość skorzystania przez niego z tzw. prawa ubogich.

Z uwagi na powyższe, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c. orzeczono, jak w sentencji postanowienia. O kosztach rozstrzygnięto na podstawie § 2 pkt 7 w zw. z § 10 ust. 2 pkt 2 rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 265).

ke

[aw]